

Χώρας καὶ τὸ βουλευτικόν, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ λογιστικόν τῆς ψυχῆς κατ' ἀντιγραφὴν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ γενῶν, ὅπως ἡ θεραπεία καὶ ἡ ἐξυγίανσις τῆς ψυχῆς¹ συνίσταται εἰς τὴν ἐκ τῆς γνώσεως ἰδιοπραγίαν οὕτω καὶ ἡ θεραπεία τῆς πόλεως βασίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν δεδομένων διὰ νὰ ἔχη πλήρη ὑγείαν καὶ εὐεξίαν διὰ νὰ παρουσιάσῃ αἴτη δίκαια.» Ἐπειδὴ δὲ παρὰ Πλάτωνι ἡ σοφία, ἡ ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι πολιτικαὶ ἀρεταί,² ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν πολιτικὴν εὐεξίαν διὰ τοῦτο ἡ δικαιοσύνη θὰ ἐξεταστῇ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς μορφῆς κατ' ἀρχάς καὶ κατόπιν ἀπὸ τῆς μονομεροῦς, τῆς ἀτομικιστικῆς αὐτῆς ἐνεργείας.

53 Φύσις δικαίου παρὰ Πλάτωνι.

Θεμιτὸν δίκαιον καὶ φύσις αὐτοῦ.

Ὡς εἶδομεν εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ Πλάτωνος ἡ ἀντίληψις περὶ δικαιοσύνης ὑπερέβαινε ὅλους τοὺς ἀνθρωπίνους θεσμούς. Ὡπισθοδρόμει καὶ εἰσείρχετο καὶ ἀνεύρισκε τὰ στοιχεῖά της εἰς τὴν ψυχὴν. Πᾶν ὅ,τι ὁ Πλάτων ἀποκαλεῖ μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα δικαιοσύνη πρέπει νὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐσωτάτης ἀνθρωπίνης φύσεως. Πρέπει νὰ εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀλώβητον ἀπὸ πᾶσαν κακίαν ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἠθική.

Εἶδομεν ὅτι καὶ ὁ Πλάτων, ἀκολουθῶν τὴν παράδοσιν παρεδέχετο μὲν τὴν δικαιοσύνην ὡς πολιτικὴν ἀρετὴν ἐνῶ παραλλήλως ἀπέσπασε καὶ κατέστησε ταύτην αὐθύπαρκτον καὶ ἀνεξάρτητον ἀτομικὴν ὄντοτητα, ἀξιώσας ἀπὸ τὸ ἄτομον νὰ γίνῃ φορεὺς διὰ τῆς γνώσεως τῆς δικαιοσύνης. Διὰ τοῦτο ἡ δικαιοσύνη παρὰ Πλάτωνι δὲν ἐσήμαινε ὡς παλαιότερον ἀπλὴν συμμόρφωσιν πρὸς τοὺς νόμους ἀλλὰ πειθαρχίαν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὸν ἐντὸς μας δαίμονα, ὃν τόσον ἐλάτρευσαν οἱ Στωϊκοὶ καὶ τοῦ ὁποίου τὰς ἀξιώσεις ἐπεχείρησεν ἡ ἀνθρωπότης ὡς φωνὴν συνειδήσεως νὰ ἐφαρμόσῃ, διὰ τῆς ἐκάστοτε κρατούσης τάξεως ὑπὸ μορφὴν δικαίου ἢ νόμου. Εἰς τὸν Γοργίαν ὁ Πλάτων εἶχε περιγράψει τὴν μάχην μεταξὺ δυνάμεως καὶ πνεύματος, ἣτις διεξάγεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὡς τὸ μοναδικὸν πνευματικὸν πρόβλημα τοῦ τετάρτου π.Χ. αἰῶνος. Δικαιολογούμεθα νὰ περιμένωμεν ὅτι ὁ Πλάτων διὰ τοῦ Σωκράτους θὰ θελήσῃ εἰς τὴν Πολιτείαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ ἴδιον πρόβλημα ὅταν ἐκκινεῖ διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἰδίαν του πολιτικὴν τέχνην ἢ τὸ ἐκπληκτικὸν κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν του σύ-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 441 α.

²) » » 427 d - 429.

³) *gæh*, *Ræbeia* II 145 *oxsord* 1945 ψευδ. Πλουτ. *Περὶ Μουσ.* c. 36, Ἀθῆν. 636 e.

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

στημα, ὅπερ καὶ πράττει.

Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Πολιτείας νομίζει τις ὅτι ἀναγινώσκει τὸν Γοργίαν. Διότι παρὰ τὰς ἐλευθεριαζούσας καλλιτεχνικὰς Πλατωνικὰς ποικιλομορφίας εἰς τὸν διάλογον «Πολιτεία» ὑπάρχουν πλεῖσται ὅσαι ἐπαναλήψεις τῶν σκέψεων καὶ συγκινήσεων τοῦ Γοργίου.¹⁾

Μετὰ μίαν ὥραίαν περιγραφὴν μιᾶς τυχαίας συναντήσεως φιλικῶν προσώπων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Βενδεδειῶν²⁾ εἰς τὴν ἐν Πειραιεὶ οἰκίαν τοῦ πλουσίου γέροντος Κεφάλου, ὁ Πλάτων κατὰ τὴν συνήθειάν του, προκειμένου νὰ θίξῃ τὸ ζήτημα τῆς Δικαιοσύνης παρουσιάζει ὡς πρωταγωνιστοῦντα τὸν Πλατωνικὸν πλέον Σωκράτην, θίγοντα τὸ ζήτημα ἐξ ὑπαρχῆς³⁾ τὸν γέροντα Κέφαλον, ἐκπροσωποῦντα τὴν παλαιὰν θρησκευτικὴν παράδοσιν περὶ δικαιοσύνης, ἀπὸ τὴν ὅποιαν κυρίως ἄρχεται ἡ συζήτησις καὶ τοὺς δύο τοῦ ἀδελφοῦ τὸν Γλαύκωνα καὶ Ἀδείμαντον, οἵτινες ἐκπροσωποῦν τὴν σύγχρονον παιδείαν καὶ πολιτισμόν. Συμμετέχουν δὲ ζωηρότατα ἄλλοτε μὲν ἀντιτιθέμενοι ἄλλοτε πάλιν συμφωνοῦντες πρὸς τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα τοῦ ἀδελφοῦ των, τὸ ὅποιον τόσον ἐπιδεξιῶς χειρίζεται ἡ ἱερὰ σκιά τοῦ ἀγαπητοῦ διδασκάλου, ὅστις παρίσταται ἐρωτῶν τὸν γέροντα εὐπατρίδην: «Ἐὰν παραδέχεται μεγαλυτέραν εὐτυχίαν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν πολλῆς περιουσίας.» Ἡ ρεαλιστικὴ αὕτη ἐρώτησις εἶχε σκοπὸν νὰ προκαλέσῃ μίαν ἀπάντησιν περὶ εὐδαιμονίας ἀπὸ τὸν εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου εὕρισκόμενον Κέφαλον, σχετιζομένην μὲ τὴν περὶ δικαιοσύνης θρησκευτικὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν. Διότι οὕτω θὰ ἔδιδεν εἰκόνα τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκ τῆς ψυχῆς ἀπηχουμένου δικαίου τῆς ἐσωτερικῆς συνειδήσεως τῶν ἀνθρώπων μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀγνώστου ἥτις ὅσον τὰ ἔτη παρέρχονται κατὰ τοσοῦτον καθίσταται ἰσχυροτέρα⁴⁾ ὅτε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀποκαθαίρουμένον πολλῶν ὕλιστικῶν ἐμποδίων, διακρίνει τὴν τέως ἀδιάκριτον ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο ὁ γέρον ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θρησκευτικοῦ δέους θεωρεῖ ὡς μεγίστην εὐδαιμονίαν ἄλλην ἀπὸ τὴν ὕλικὴν ἀπόλαυσιν. «Διότι αἱ παραδόσεις περὶ τῶν ἐν τῷ Ἄδῃ, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἐδῶ ἀδικήσας ἀπαραιτήτως θὰ τιμωρηθῇ ἐκεῖ . . . τώρα ὑπέρποτε ἄλλοτε παρουσιάζονται εἰς αὐτὸν ἐπειδὴ εὕρσκεται πλησιέστερον ἀπὸ κάθε ἄλλον εἰς τὸν Ἄδην καὶ ἡ δυστυχία ἔγκειται εἰς τὴν ὑπαρξιν ἐλέγχου, ἐνῶ ἐκεῖνος ὅστις δὲν διακρίνει εἰς τὸν βίον του καμμίαν ἐκ μέρους τοῦ ἀδικίαν, «εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὑπάρχει γλυκεῖα γηροκόμος ἐλπίς» κατὰ τὸν Πίνδαρον⁵⁾ καὶ τοὺς ἄλλους ποιητάς.

1) Μυστριώτου Γοργίας. Gaeger Paldeia II, σελ. 263.

2) Πλάτ. Πολιτ. 354 α.

3) Πλάτ. Πολιτ. 330 d—331.

Ἐξ ὧν περὶ εὐδαιμονίας ἐλέχθησαν παρατηρούμεν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἀφορμηθεῖσα ἐκ τῆς ὑλιστικῆς μορφῆς τῆς εὐδαιμονίας, ἀνέπτυξεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐσκεμμένης καλῆς δράσεως, τῆς εὐπραξίας. Διότι ὅ,τι οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλουν εὐδαιμονίαν, πλήρη δηλαδὴ εὐτυχίαν, ἐξηρτάτο ἀπὸ τῆν σύνδεσιν τῶν ἐπὶ μέρους ἀρετῶν καὶ τῆν ἀρμονικὴν αὐτῶν ἐκδήλωσιν. Οὕτως ὅταν ὠνόμαζον τὸ εἶναι «εὐτυχεῖν, καλῶς πράττειν» οὗτοι ὠμίλου σοφώτερον ἀπὸ ὅ,τι ἐγνώριζον τί πράττουν. Διότι «εἶναι τινὰ εὐτυχῆ» ἐξαρτάται ἀπὸ τὸ «εὐ πράττειν» ἐξ ὁλοκλήρου.¹

Διὰ νὰ καταλήξωμεν δὲ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἀρετὴν προηγουμένως, ἀντιτιθέμενοι διὰ τῆς γνώσεως εἰς τὸ ἀντίθετόν της, τοῦ ὁποίου ἡ καταπολέμησις πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς. Ὅλη δὲ ἡ ἀτομικὴ δραστηριότης καὶ κατ' ἀντιγραφὴν ταύτης ἡ Κρατικὴ ὀφείλου νὰ ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ ὄχι εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἡδονῶν.²

Τὸ φλέγον καὶ ἐνδιαφέρον ὁμῶς ἐδῶ σημεῖον εἶναι ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἐξέλιξις τοῦ θεμιτοῦ δικαίου, τοῦ ὁποίου ζητεῖται ἡ βᾶσις καὶ ἡ οὐσία. Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν παράδοσιν ἡ εὐδαιμονία, ὑπὸ τὴν μορφήν ἀμοιβῆς ἢ ἀνταποδόσεως, σχετίζεται μετὰ τὰς μετὰ τῶν ὁμοίων σχέσεις μας, τὸν σεβασμὸν τῆς ἀλλοτρίας παρουσίας καὶ τὴν κατάλληλον χρησιμοποίησιν τῆς κτήσεως.

Βᾶσις τῆς παρ' Ἑλλῆσι δικαιοσύνης, ἐξ ἧς ἐξεπήγαζεν ἡ εὐδαιμονία, ἦτο ἡ ἀπόδοσις τῶν ὑλικῶν ὀφειλῶν. Ἄλλ' ἐν ταύτῃ περιπτώσει μήπως ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀπόδοσις αὕτη τῶν ὑλικῶν ὀφειλῶν πρὸς τοὺς θεοὺς, ὡς αἱ ὀφειλόμεναι εἰς αὐτοὺς θυσιάαι ὀφειλαὶ ὡς καὶ εἰς ἀνθρώπους εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα μετὰ τὴν ἀλήθειαν, τὴν πραγματικότητα; Καὶ ἐὰν ἡ ἐπιστροφή τῆς ὀφειλῆς ἢ ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας θά ἔβλαπτε τὸν πρὸς ὃν ὀφείλεται ἡ ἀπόδοσις, τότε ποία θά ἦτο ἡ μορφή τῆς δικαιοσύνης; Πρέπει τις νὰ ἐπιστρέφῃ ὅσα ἔλαβε καὶ νὰ λέγῃ ἐν παντὶ καὶ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν³ προκειμένου νὰ βλάψῃ; Ἄλλωστε ἡ ὀφειλὴ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς φύσεως καὶ σχέσεως τῶν ἀτόμων. Διότι οἱ μὲν φίλοι ὀφείλου εἰς τοὺς φίλους καλόν, οἱ δὲ ἐχθροὶ κακόν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ κοινωνικὴν ἀντίληψιν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τοῦ πέμπτου καὶ τετάρτου αἰώνων.⁴ Ἡ δικαιοσύνη ἐπομένως ἔχει τὴν μορφήν, ὡς εἶπομεν, τῆς ἀνταποδόσεως κατὰ τὴν παράδοσιν,⁵ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον περι-

¹) Ἄριστ. Περί αἰσθήσεων 1. 437 α—5.

²) Ἄριστοτ. Πολιτικά 8—2—1337β—25.

³) Πλάτ. Πολιτ. 331 d.

⁴) Σοφ. Αἴας.

⁵) Πλάτ. Πολιτ. 332 b-c.

κλείει μεγίστην δόσιν Ιδιοτελείας, ἐνῶ αὕτη ὡς σχετιζομένη μετὰς συμφωνίας, μετὴν τήρησιν τῶν συμπεφωνημένων εἰς τὴν καθημερινὴν μας ζωὴν, εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται καὶ ὁρᾷ ἐνῶ συγχρόνως ἀσκεῖ ἐφ' ἡμῶν ἠθικὴν ἐπιρροήν.

Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ φύσις τῆς ὀφειλῆς κανονίζεται κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῆς θείας δικαιοσύνης, ἀπὸ τὴν φιλικὴν ἢ ἐχθρικὴν μας σχέσιν καὶ διάθεσιν πρὸς τοὺς ἄλλους, γεννᾶται τὸ ἐρώτημα τίνας πρέπει ἐν παντὶ καὶ πάντοτε νὰ θεωρῶνται καὶ νὰ εἶναι φίλοι καὶ τίνας πάλιν ἀμετακλήτως ὡς ἐχθροί ;

Φίλοι μας πρέπει νὰ εἶναι ὅσοι καὶ ἐφ' ὅσον μόνον πράττουν τὸ καλόν, ἐχθροὶ δὲ ὅσοι καὶ ἐφ' ὅσον πράττουν τὸ κακόν. ¹ Κατ' ἀκολουθίαν δίκαιον εἶναι τοὺς μὲν ἀδίκους νὰ βλάπτωμεν νὰ τιμωρῶμεν διὰ τὴν κακίαν των, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς ὅπως δὴ ποτε νὰ μὴ βλάπτωμεν. Διότι «οἱ ἀγαθοὶ εἶναι καθ' ὅσον δὴ ποτε τρόπον δίκαιοι καὶ ἱκανοὶ νὰ ἀντιτάσσωνται πρὸς τὴν ἀδικίαν.»

54 Φιλία—ἐχθρα. Ἐκδησις ἀγαθοῦ.

Ὁ φιλικὸς ἢ ἐχθρικὸς μετὰ τῶν ὁμοίων μας δεσμὸς πρέπει νὰ βασίζεται μόνον ἐπὶ τοῦ ποιοῦ τῶν ἄλλων, οἵτινες πρέπει νὰ εἶναι φίλοι «ἐφ' ὅσον εἶναι καὶ φαίνονται χρηστοί», ἐχθροὶ δὲ πάντες «οἱ φαινόμενοι μὲν χωρὶς ὁμῶς νὰ εἶναι χρηστοί». Ἴδου ἡ φιλοσοφία ποὺ ἀνήγαγε τὸ βάρβαρον ἀρχικὸν δόγμα τῆς φιλίας καὶ ἐχθρας, τῆς περιορισμένης εὐεργεσίας τῆς ὁποίας ἡ φύσις διήρει ἀντὶ νὰ ἐνώνη τὴν ἀνθρωπίνην κοινότητα. Τώρα ἐδίδοτο ἐν μέτρον, ὑπεδεικνύετο μία τέχνη ἐκτιμήσεως καὶ διὰ κανονισμοῦ τῆς φιλίας, μία «μετρητικὴ» τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Ἡ ἀνθρωπότης ἤδη καταργεῖ τὴν ἐκδίκησιν, τὰς προσωπικὰς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, θέτουσα ὡς βάσιν τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἀπεριόριστον ἀναλογίαν ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν ἄλλων καὶ τὴν κατανομήν των ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν ἀγαθῶν. Καὶ τοῦτο παρ' αὐτῇ τίθεται καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ θεῖον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ δίκαιον, ὡς αὐτόχρημα ἀλήθεια καὶ ἀπόρροια τοῦ θεοῦ παρ' ἡμῖν λόγου.

Οἱ ἄνθρωποι ὁμῶς, δυστυχῶς, εἰς τὴν ἐκτίμησίν των πρὸς τοὺς ἄλλους πολλάκις σφάλλουν, ἐκλαμβάνοντες συχνότατα ὡς ἀγαθοὺς τοὺς κακοὺς καὶ ἀντιθέτως τοὺς κακοὺς ὡς καλοὺς, ὅποτε οἱ πραγματικοὶ ἀγαθοὶ ἀδικοῦνται, ἐνῶ οἱ πραγματικοὶ κακοὶ εὐεργετοῦνται παρ' ἀξίαν. ² Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ κοινωνία ὀφείλει νὰ διδαχθῇ νὰ διακρίνη τὰ στοιχεῖα ἐπὶ

¹) Πλάτ. Πολ. 334.

²) Πλάτ. Πολιτ. 334 d.

³) Αὐτόθι 336 e.

τῆ βάσει τῶν ὁποίων θὰ κανονίζῃ τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἔχθραν τῆς, αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην, ἥτις εἶναι «πρᾶγμα πολλῶν χρημάτων πολυτιμότερον». Κατὰ τὸν Πλάτωνα ἐν τῇ ἐκτιμῆσει τοῦ δικαίου ὀφειλομένον νὰ λάβωμεν ὡς μέτρον διὰ τὴν ἡδονὴν, τὴν συμπάθειαν, τὸ καλόν, τὸ αἰσθητικῶς καὶ ἠθικῶς ὠραῖον. Διὰ τοῦτο ὡς περιγράφεται εἰς τὸν Φίληβον ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου καὶ εἰς τὸ νεανικὸν Ἄριστοτελικὸν ἔργον «Πολιτικός» τὸ καλὸν εἶναι τὸ ἀκριβέστερον μέτρον. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ πλήθους περὶ τῶν ἀξιών τῆς ζωῆς, ὡς διαφαίνεται εἰς τοὺς μικροτέρους Πλατωνικοὺς διαλόγους, εἰς τοὺς ὁποίους βλέπομεν ὅτι ὀπισθεν τῆς ἐρεύνης διὰ τὴν ἀρετὴν εὐρίσκεται ἡ γνῶσις τοῦ καλοῦ, δηλαδὴ ἡ ἰδέα, ἀρχὴ ἡ ὁποία δεσπάζει εἰς τὸν Πρωταγόραν καὶ Γοργίαν καὶ ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὴν Πολιτείαν, τὸν Φαῖδρον καὶ τὸ Συμπόσιον. Ἡ ἀγωγή καὶ ἡ παιδεία ὀφείλουσαν ἢ μὲν πρώτη νὰ συνηθίσῃ νὰ ἀσκήσῃ τὴν τρυφεράν ἀκόμη παιδικὴν ψυχὴν εἰς τὴν μηχανικὴν ἐκτέλεσιν πράξεων χρησιότητος, εὐθύτητος, ἀνιδιοτελείας καὶ τῆς ἐν παντὶ ἀγαθοεργίας, διότι κατὰ τοιοῦτον τρόπον γεννᾶται ἡ συνήθεια καὶ ἡ κλίσις καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ καλὸν καὶ διὰ τὸ καλόν, ἢ δὲ παιδεία συνεχίζουσα τὸ ἔργον τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς πρέπει νὰ ἐξάρῃ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἀρετῆς, τὰ ὁποῖα ἡ ἀγωγή διεχάραξεν, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἐν τῇ ὁλότητί τῆς, ἢ ἐν δικαιοσύνῃ ἀγωγή καὶ παιδεία ὡς νοεῖ αὐτὴν ὁ Πλάτων.

55. Ἔργον δικαιοσύνης ἐξ ἀδικίας.

Ἐπειδὴ «καὶ ζῶα καὶ ἄνθρωποι βλαπτόμενοι γίνονται χειρότεροι ἀπὸ ὅ,τι ἦσαν πρότερον πρὸς ἀπεριόριστον βλάβην τῆς ἀρετῆς τῆς ἰδίας τῶν φύσεως», ἢ δὲ δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως «διὰ τοῦτο καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἄνθρωπους βλάπτονται εἶναι ἀνάγκη αὐτοῖ νὰ γίνωνται ἀδικώτεροι», διότι ἡ ζημία γίνεταί εἰς βᾶρος πάντοτε τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς, ἥτις συνιστᾷ τὸν ὄρον δίκαιος καὶ τὴν μορφήν τῆς δικαιοσύνης.»¹

Ἀντιθέτως διὰ τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνουν γενικῶς κακοί. Τοῦτο δέ· διότι ὅπως δὲν εἶναι φυσικὸν ἢ θερμότης νὰ προκαλῆ ψυχὸς ἀλλ' ἀντιθέτως θερμότητα καὶ ἡ ξηρασία ὑγρασίαν ἀλλὰ ξηρασίαν, πάλιν καθ' ὅμοιον τρόπον δὲν εἶναι φυσικὸν ὁ ἀγαθὸς νὰ βλάπτῃ. Διότι ὁ μὴ βλάπτων εἶναι ἀγαθός. Ὁ δὲ ἀγαθὸς εἶναι δίκαιος. Δὲν εἶναι ἐπομένως ἴδιον τοῦ δικαίου νὰ βλάπτῃ οὔτε φίλον

¹) Πλάτ. Πολιτ. 335.

οὔτε εὐδένα ἄλλον, ἀλλ' ἀντιθέτως εἶναι τοῦτο ἴδιον τοῦ ἀδίκου. Ἔργον ἐπομένως τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ διδασκάλου εἶναι ἐφ' ὅσον πάντες οἱ διδασκόμενοι εἶναι εἰς αὐτὸν φίλοι καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ἀγαθὸς νὰ εἶναι ἀπέναντι τῶν τροφίμων τοῦ δίκαιος, ἀποδίδων εἰς ἕκαστον τῶν μαθητῶν του τὰ ὀφειλόμενα. Διότι «ἐὰν ὑποστηρίξη τις ὅτι δίκαιον εἶναι νὰ ἐπιστρέψῃ δὲσα τις πράγματι χρεώσται εἰς ἕκαστον, ἐὰν βεβαίως ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος ἔχη δι' ἐκεῖνον τὴν ἐξῆς σημασίαν, ὅτι δηλαδὴ ἐκ μέρους τοῦ δικαίου ἀνθρώπου ὀφείλεται εἰς μὲν τοὺς ἐχθροὺς ζημία, εἰς δὲ τοὺς φίλους ὠφέλεια, ἀσφαλῶς ὁ ἰσχυρισθεὶς αὐτὰ δὲν ἦτο σοφὸς ἄνθρωπος. Διότι οὗτος δὲν εἶπε τὴν ἀλήθειαν. Καθ' ὅσον ἀπεδείχθη ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι πράγματι δίκαιον ποτὲ δὲν βλάπτει.»¹

Ὡς γνωστὸν τὸ ἐν τῇ κοινῶνι δίκαιον ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου διευτυπώθη εἰς Νόμους, οἵτινες οὕτω ἦσαν μέσα ἐξυπηρετήσεως τῆς ὁμάδος διὰ μακρότατον χρόνον, συνέβαινε δμως οἱ νόμοι οὗτοι νὰ ἀπαιτήσουν βελτίωσιν ἢ ἐπέκτασιν. Ἡ πείρα δὲ ἀποδεικνύει ὅτι κάθε τι ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο ἐθνικὸν στοιχεῖον, τὸ ὅποιον ὡς ἀρχὴ ἀνελάμβανε νὰ ἐπεκτείνῃ ἢ βελτιώσῃ τούτους.²

56. Ἴδιον συμφέρον νομοθέτου.

Ἡ δικαιοσύνη διὰ τῆς ὁποίας πλεονεκτεῖ τις.

Τὸ ἄρχον δμως τοῦτο στοιχεῖον, τὸ ὅποιον ἀνελάμβανε τὴν τροποποίησιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν νόμων εἴτε πλειονότης εἴτε ὀλιγαρχία εἴτε εἷς καὶ μόνος, τύραννος ἢ ἄρχων ἦτο, ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ μεταβολῇ τὸ ἴδιόν του συμφέρον.³

Οὕτω ἡ δικαιοσύνη ἔλαβε τὴν μορφήν τῆς σχετικότητος⁴ καὶ τὸ δόγμα ὅτι τὰ συμφέροντα τοῦ ἐνὸς ὑπόκεινται εἰς τὰ τοιαῦτα τῶν ἄλλων. Βάσις τῆς Πλατωνικῆς Πολιτείας καὶ Πλατωνικῆς σκοπιμότητος ἀνεγνωρίσθη τὸ κοινὸν συμφέρον μὴ παρὰβιαζομένου καὶ τοῦ ἀτομικοῦ. Ἀνεγνωρίσθη μὲν ὑφ' ὄλων τῶν κυβερνήσεων καὶ εἰς ὄλους τοὺς αἰῶνας, ἐξηγήθη δμως ὡς θὰ ἴδωμεν ἀπὸ τὴν ἐκάστοτε ἄρχουσαν τάξιν κατὰ τὴν μᾶλλον συμφέρουσαν εἰς αὐτὴν ἄποψιν.

Καὶ οὕτω δίκαιον κατήντησε νὰ σημαίνῃ «ὅτι ἡ ἄρχουσα τάξις ἔχει περισσότερα ἢ πλεονεκτεῖ», κατάστασις ἡ ὁποία μονομερῶς ἐξυπηρετεῖ τοὺς ἰσχυροὺς, ἐκπροσωποῦσα τὸ εὐχάρι-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 335 e.

²) Gaeg. Paid. II, 202.

³) Ἄριστ. Πολιτ.

⁴) Gaeg. Paid. II, 203.

στον, τὸ ἡδὺ δι' αὐτούς. Καί οὕτως ἐξεμηδενίσθησαν ἐν τῇ παρόδῳ οἱ νόμοι, οἵτινες ἐτέθησαν ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας, ὑπὸ τῶν ἀδυνάτων διὰ νὰ δεσμεύσουν τοὺς ἰσχυροὺς, ἀκολουθοῦντες συστηματικὸν ἐκφοβισμόν κατὰ τῶν ἰσχυρῶν, οἵτινες θέλουν πάντοτε νὰ ἔχουν περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἀδυνάτους, τῶν ὁποίων τὸ ἰδεώδες ἦτο καὶ εἶναι ἡ ἰσότης. Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Γοργίαν ὑποστηρίζει ὅτι ὁ νόμος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θέτει πράγματι τὸν ἰσχυρὸν εἰς δεσμά, συλλαμβάνων αὐτὸν νέον, τὸν ὁποῖον τιθασσεύει ὡς ἓνα λεοντιδεά διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδείας προσδένων τοῦτον εἰς τὰ ἰδεώδη, τὰ ὁποῖα ἐχαράχθησαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἀδυνάτων. Ἄλλ' ὁ συμβατικὸς οὗτος νόμος ἀμέσως ἀτονεῖ, εὐθύς ὡς ὁ φυσικὸς νόμος, καθ' ὃν ὁ ἰσχυρότερος ἐπιβάλλεται καὶ ἄρχει ἐπὶ τοῦ ἀσθενεστέρου, ἐμφανισθῆ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ φυσικῶς ῥωμαλεωτέρου, τοῦ ἰσχυροτέρου. Ὁ νόμος οὗτος, ὅστις ἄρχει κατὰ τὸν Πίνδαρον θεῶν καὶ ἀνθρώπων, δικαιολογεῖ τὴν βίαν, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθη ὁ Δωριεὺς ἡμίθεος, κλέψας τὸ ποίμνιον τοῦ Γηρυόνου, καθαγιάσας διὰ τῆς πράξεώς του τὴν Δωρικὴν ἀρχήν : «ἡ περιουσία τοῦ ἀσθενοῦς ἀπόκειται λεία τοῖς νικηταῖς.»

Ἡ ἀγωγή εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀντιδρᾷ συστηματικῶς κατὰ τοῦ φυσικοῦ τούτου νόμου, ὅστις ἀπηχεῖ τὴν ἀγρίαν ποτὲ κοινωνίαν. Ἡ φιλοσοφία τῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς ἀντιδρᾷ πάντοτε ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὀμήρου πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς δυνάμεως. Ἡ δὲ παιδεία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωκράτους ἦτο τὸ κριτήριον τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας, ἣτις συνίστατο εἰς τὴν καλοκαγαθίαν τοῦ δικαίου. Ἄλλ' ἂν ἡ δικαιοσύνη ἰσοδυναμῆ μετὰ τὸ πλεονεκτεῖν τοῦ ἰσχυροτέρου τότε ὅλοι οἱ ἀγῶνες μας νὰ φθάσωμεν εἰς ὑψηλότερον ἰδεώδες δικαιοσύνης εἶναι αὐταπάται καὶ ἡ πολιτικὴ τάξις, εἰς ἣν τείνομεν διὰ νὰ πραγματοποιήσωμεν τὸ ἰδεώδες τοῦτο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐν ἐγχρωμον κινήματογραφικὸν προπέτασμα διὰ τὴν ἀδυσώπητον μάχην τῶν ἐγωϊστικῶν συμφερόντων ἰσχυρῶν, ἀτόμων, κοινωνιῶν καὶ Κρατῶν.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀντεπεξέρχεται τὸ γνωσιαρχικὸν Πλατωνικὸν ἰδεώδες, τὸ ὁποῖον ἀντικρούει τὸν ἐγκληματικὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ ἀμορφώτου πλήθους, ἐκπροσωπούμενου λείαν ἐντέχνως ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς καὶ θρασέος Θρασυμάχου, εἰπόντος τὸ περίφημον : «ὑποστηρίζω ὅτι τὸ δίκαιον δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ συμφέρον τοῦ καλυτέρου.»²

57. Δίκαιον εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ καλυτέρου;

Γεννᾶται ὁμῶς τὸ ἐρώτημα ποῖος εἶναι ὁ «κρείττων», ὁ καλύτερος καὶ ἰσχυρότερος ἐπομένως καὶ ποῖα εἶναι ἐπίσης ἡ

¹) Πλάτ. Πολιτ. 203.

²) Πλάτ. Πολιτ. 338 c.

φύσις καὶ ἡ οὐσία τοῦ συμφέροντος. Εἰς τὸν Γοργίαν ὁ Καλλι-
κλῆς, ἐκπροσωπῶν τὴν σύγχρονον του πολιτικὴν ἀντίληψιν, ὑ-
πεστήριζε μετὰ πολλὰς ἀστόχους ἀπαντήσεις, ὅτι ὁ ἰσχυρότε-
ρος εἶναι ὁ ἐξυπνότερος καὶ θαρραλεώτερος, οὐτινος ἡ ψυχὴ
εἶναι τραχεῖα, εἰς τὸν ὁποῖον συνεπεία τῆς ιδιότητός του ἀνή-
κει ἡ κυριαρχία, ὅστις ὁμῶς διὰ νὰ εἶναι κατὰ τὸν Σωκράτην
ἄρχων ὀφείλει νὰ ἔχη διδαχθῆ τὸ μέγιστον καὶ καλύτερον, τὸ
παρὰ τῆς Δωριεῖσι μοναδικὸν μάθημα τοῦ ἄρχεσθαι, τῆς αὐτο-
κυριαρχίας, ὅποτε παρουσιάζεται ἐλευθερία μὲν τὸς τῶν ὀρίων
τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς δικαιοσύνης κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπι-
κρατοῦσαν παρὰ τοῖς βαναύσοις ἀρχήν, καθ' ἣν ἡ ἐλευθερία εὐ-
ρίσκεται εἰς τὴν ἀπεριόριστον ἱκανοποίησιν τῆς θελήσεως, τῆς
ἡδονῆς, ὅτις καταργεῖ οὕτω τὴν φρόνησιν, θέτουσα ὡς σκο-
πὸν ζωῆς τὴν ἀνελευθερίαν καὶ τὸ κακόν.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ τετάρτου αἰῶνος¹ διέκρινε τὴν ὑπο-
στηρικθῆσαν προηγουμένως ἀλήθειαν, ὅτι οἱ νόμοι εἶχον τὴν
μονομέρειαν καὶ τὴν συγγένειαν πρὸς τὴν φύσιν τῶν πολιτευ-
μάτων, ἅτινα ὡς μοναδικὸν σκοπὸν εἶχον τὴν ὑποστήριξιν τῶν
ἀρχῶν ἐπὶ τῶν ὁποῖων ταῦτα ἐστηρίζοντο, ἀσχέτως τοῦ συμφέ-
ροντος τῶν πολιτῶν. Καὶ ὅπως καθαρῶτατα ἔλεγεν: «ἀπὸ τὰς
Πολιτείας ἄλλαι μὲν διοικοῦνται ἀριστοκρατικῶς, ἄλλαι τυραν-
νικῶς καὶ ἄλλαι δημοκρατικῶς. Ἐκαστον δὲ ἀπὸ τὰ πολιτεύ-
ματα ταῦτα θέτει τοὺς νόμους, ἀποβλέπον πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ
συμφέρον, ἢ μὲν δημοκρατία δημοκρατικούς, ἢ δὲ τυραννία τυ-
ραννικούς καὶ κατ' ἀνάλογον τρόπον τὰ ἄλλα πολιτεύματα.
Ἀφοῦ δὲ ἐπέβαλον τοὺς νόμους τούτους, διεκήρυξαν τὰ πολι-
τεύματα ταῦτα εἰς ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους ὅτι εἶναι δίκαιον
αὐτό, τὸ ὁποῖον συνέφερον αὐτά' καὶ αὐτὸν ὅστις ἐξέρχεται τῶν
ὀρίων τοῦ δικαίου τούτου τιμωροῦν ὡς παραβῆτην τοῦ νόμου
ὡς ἄδικον. Τὸ συμφέρον λοιπὸν τῆς ἐξουσίας, ἣτις ἔχει ἐπι-
βληθῆ εἶναι αὐτό, τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν εἰς ὅλας τὰς Πολιτεί-
ας ὡς Δίκαιον, Ἡ ἄρχουσα αὕτη τάξις κυριαρχεῖ, ὥστε συμ-
βαίνει εἰς τοὺς ὀρθῶς σκεπτομένους νὰ εἶναι εἰς ὅλα τὰ μέρη
τὸ ἴδιον πρᾶγμα δίκαιον, τὸ συμφέρον τοῦ κρείττονος.»⁴

Εἰς περίπτωσιν ὁμῶς κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄρχοντες, οἱ
κρείττονες σφάλλουν, διότι δὲν εἶναι οὕτοι ἀναμάρτητοι, ἀλλ
εἶναι ἱκανοὶ νὰ ὑποπέσουν καὶ εἰς σφάλματα, τότε εἶναι δυνα-
τὸν νὰ ἐπιβληθῆ δίκαιον εἰς τοὺς ἡττονας, τοὺς ἀρχομένους καὶ
«ἀσύμφορον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας» καὶ ἀπὸ τῆς ἀπό-
ψεως ταύτης δίκαιον θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ καὶ «τὸ μὴ
συμφέρον τοῦ κρείττονος», τοῦ ἄρχοντος.

¹ Ἴδε Πλουτ. Λακων. Ἐπιτη^αεύματα. Σελ. 174 ΤΥ. Ἔτος 1829.

²) Πλάτ. Πολιτ. 338 d-339.

³) » 339 c.

⁴) Gaeger Paideia II. 141, Γοργίας.

58. Φύσις τοῦ κρείττονος καὶ τῆς Ἐπιστήμης.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κρείττων ἐξ ἀγνοίας σφάλλει καὶ ζημιοῖ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους εἶναι ὄντως καὶ καλύτερος; Καὶ πῶς νοεῖται ἄρχων καὶ κρείττων, τοῦ ὁποίου τὸ συμφέρον θὰ εἶναι καὶ τὸ δίκαιον διὰ τοὺς κατωτέρους τοὺς «ἥττονας»;

Ἐπὶ τὴν ἔννοιαν «κρείττων» ἐννοοῦμεν ὅτι ἐάν μὲν οὕτως εἶναι ἰατρός πρέπει νὰ εἶναι μόνον θεραπεύων τοὺς ἀσθενεῖς, ἐάν εἶναι ναύαρχος πρέπει νὰ κατέχη τὴν τέχνην τοῦ κυβερνᾶν. ¹ Διότι αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι ἐγίναν φυσιολογικῶς διὰ νὰ ἐξευρίσκουν, ἀναζητοῦν καὶ παρέχουν τὸ συμφέρον εἰς τοὺς ἄλλους, τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, τοὺς «ἥττονας» ἐπομένως, ὁ δὲ κατέχων τὴν ἐπιστήμην εἶναι διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἀνώτερος. ² Ὄταν δὲ ἡ τέχνη ἢ ἡ ἐπιστήμη σφάλλει καὶ ἔχει ἀνάγκην πρὸς θεραπείαν τῆς ἄλλης ἐπιστήμης τότε αὕτη παύει νὰ εἶναι ἐπιστήμη ἢ τέχνη. Διότι εἰς οὐδεμίαν ἐξ αὐτῶν ἐπιτρέπεται ὁπωσδήποτε ἀγνοία, δι' ἧς ζημιοῦνται οἱ ἥττονος. Αἱ δὲ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστήμαι παύουν νὰ δεσπόζουν, νὰ ἄρχουν τοῦτου «οὐπὲρ εἰσι τέχναι». ³

Κατ' ἀνάγκην καμμία ἐπιστήμη, τέχνη ἢ ἀρχὴ δὲν ἐπιδιώκει ἢ ἐπιβάλλει τὸ συμφέρον τοῦ κρείττονος ἀλλὰ τὸ τοῦ ἥττονος καὶ ἀρχομένου ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ταύτης.» Διὰ τοῦτο κανεὶς ἄλλος εἰς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἐφ' ὅσον αὐτὸς εἶναι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ γνωρίζοντος καὶ ἐπισταμένου ἄρχων δὲν ἐξετάζει οὐδὲ ἐπιβάλλει τὸ ἴδιόν του συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον τοῦ ἀρχομένου καὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν ὁποῖον οὗτος δημιουργεῖ τοῦτο καὶ ὅστις ἀποβλέπων πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἀρχομένου καὶ κατωτέρου λέγει καὶ κάμνει ὅσα ὅσα καὶ λέγει καὶ κάμνει. ⁴

Ἐπειδὴ δὲ ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ ἀδικία ἐν τῇ ρεαλιστικῇ τῆς μορφῇ εἶναι ἐπικερδესτέρα τῆς δικαιοσύνης καὶ ὁ ἄδικος εἶναι πάντοτε εὐτυχέστερος ἀπὸ τὸν δίκαιον, διότι ὁ τελευταῖος οὗτος παραμερίζεται, ⁴ ὁ Πλάτων διὰ τοῦ Σωκράτους ὑποστηρίζει ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιστάσει ἡ ἀδικία εἶναι ἐπικερδესτέρα ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην οὐδὲ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἀδικία ἀφεθῆ ἔλευθέρα νὰ κἀνῆ ὅσα θέλει.

Διότι ὅπως οἱ πραγματικοὶ ἰατροὶ πρέπει νὰ θεραπεύουν τοὺς ἀσθενεῖς τῶν καὶ οἱ ποιμένες νὰ μεριμνοῦν διὰ τὴν εὐζωίαν καὶ διατήρησιν τοῦ ποιμνίου τῶν, ὄντες θεραπευταὶ καὶ ὄχι χρηματισταί, καθ' ὅσον πᾶσα ἀρχὴ—καὶ ἀρετὴ εἶναι ἡ

¹) Πλάτ. Πολιτ. 341 b

²) Αὐτόθι 341 c-e.

³) Αὐτόθι 342 α - 343.

⁴) Πλάτ. Πολιτ. 343α - 344 d.

ἐπιστήμη ἢ ἡ τέχνη—ἐφ' ὅσον εἶναι τοιαύτη δὲν πρέπει διὰ κα-
νὲν ἄλλο νὰ ἐξετάζη τὸ καλύτερον παρὰ δι' ἐκεῖνον ὅστις ἐξαρ-
τᾶται καὶ θεραπεύεται δι' αὐτῆς εἴτε ἐν τῇ ἰδιωτικῇ εἴτε ἐν τῇ
δημοσίᾳ ζωῇ. ¹ Οὐδεμία ἐπομένως τέχνη ἢ ἐπιστήμη καὶ κατὰ
συνέπειαν οὐδὲ ἡ πολιτικὴ παρασκευάζει τὸ ὠφέλιμον εἰς αὐ-
τὴν ἀλλ' ἐπιβάλλει πάντοτε τὸ συμφέρον τοῦ ἥττονος, τοῦ ἀ-
γνοοῦντος καὶ ὄχι τὸ τοιοῦτον τοῦ κρείττονος, ² τοῦ γνωρίζον-
τος καὶ μὴ ἔχοντος ἀνάγκην ἐξυπηρετήσεως, ἀλλὰ τοῦ ἀρχομέ-
νου, τοῦ ὑπηκόου.

59. Δίκαιος ἄρχων. Δικαία Πολιτεία.

Διὰ τοῦτο ἡ πολιτικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ εἶναι ὑποχρεω-
τικὴ διὰ τοὺς δυναμένους νὰ ἄρξουν, ³ τοὺς ἔχοντας τὰ πρὸς
τοῦτο προσόντα. Διότι ὅταν δὲν ἔρχονται εἰς τὴν ἐξουσίαν οἱ
ἐνάρετοι τότε κινδυνεύει νὰ ἀρχώμεθα ἐπὶ ἀνεπανορθώτῳ ζημίᾳ
ὑπὸ τῶν κατωτέρων, οἳ εἶναι οἱ μοχθηροί, ἐνῶ ἀντιθέτως ἀρ-
χόμενοι ἀπὸ ἐναρέτους ὠφελούμεθα. Πολιτεία δὲ ἀρχομένη ἀ-
πὸ ἐναρέτους θὰ ἐπληροῦτο ἀπὸ πολίτας σὺν τῷ χρόνῳ διὰ
τῆς ἀρετῆς καθισταμένους ἐναρέτους. Τότε ἡ κατάληψις ἐξου-
σίας θὰ ἦτο ὄχι ὡς σκοπὸς τῶν πολιτικῶν ἀγώνων, ἀλλ' ὡς
μέσον εὐεργεσίας τῶν πολιτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύ-
ει: α) ὅτι δίκαιον εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ ἀρχομένου καὶ β) ὅ ἄ-
δικος βίος δὲν εἶναι καλύτερος τοῦ δικαίου. Διότι ὁ μὲν δίκαι-
ος ἄνθρωπος δὲν θὰ ἤθελε νὰ πλεονεκτῇ τοῦ δικαίου, νὰ γίνῃ
ἀνώτερος αὐτοῦ, θὰ ἐθεώρει ὅμως οὕτως ὀρθὸν νὰ πλεονεκτῇ
τοῦ ἀδίκου ἐπιβάλλων τὸ δίκαιον ἐπὶ τοῦ ἀδίκου καὶ τὸ ἠθικὸν
ἐπὶ τῆς ἀνηθικότητος, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν γαλήνευσιν, τὴν σω-
φροσύνην καὶ τὴν φρόνησιν. Ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ ἄδικος ἐπιδιώ-
κει νὰ ὑπερισχύῃ τοῦ ὁμοίου του, τοῦ ἀδίκου καὶ τοῦ ἀνομοίου
του τοῦ δικαίου, δημιουργῶν γενικὴν πάλην καὶ ἀναστάτῳσιν. ⁴

60. Ἄδικος ἄρχων ἄδικος Πολιτεία.

Διότι ὅπως ὁ μουσικὸς καὶ ὁ ἰατρὸς ὡς ἐπιστήμονες εἶ-
ναι σοφοὶ καὶ ὡς τοιοῦτοι ἀγαθοὶ καὶ κατὰ συνέπειαν δίκαιοι
ἐνῶ οἱ ἑστερημένοι τῆς γνώσεως τῶν ἐπιστημῶν τούτων, οἱ ἀνε-
πιστήμονες δὲν εἶναι σοφοὶ καὶ ἐπομένως κακοὶ ἀλλ' ὡς κακοὶ
εἶναι ἄδικοι, οὕτως ἀναπτύσσεται μετὰξὺ τῶν, δι' οὓς λόγους

¹) Πλάτ. Πολ. 342 e.

²) > 346 e.

³) > 347.

⁴) Πλάτ. Πολιτ. 339 b

εἵπομεν, πάλη ἦτις ἐφ' ὅσον διεξάγεται ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς σοφίας καὶ γνώσεως. ¹ Καθ' ὅσον ἡ «δικαιοσύνη εἶναι ἀρετὴ καὶ σοφία, ἡ δὲ ἀδικία κακία καὶ ἀμάθεια», ² ὅταν ὁμοῦς ἡ πάλη αὕτη γίνεται ὑπὸ τῆς ἀδικίας μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπικρατήσεως ταύτης τότε κυριαρχοῦν ἡ κακία καὶ ἡ ἀμάθεια εἰς τὴν κοινότητα. Ἄλλ' ἄνευ δικαιοσύνης εἶναι νοητὴ ἡ ὑπαρξίς καὶ διατήρησις Πολιτείας; Καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς μίᾶς Πολιτείας ἀπὸ τὴν ἄλλην ποῦ ἀλλαχοῦ παρὰ μόνον εἰς τὴν δικαιοσύνην στηρίζεται; ³

Διότι οὐδεμία κοινωνία, ἔχουσα ὡς βάσιν τῶν σχέσεων τῶν πολιτῶν τὴν ἀδικίαν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχη τι. Στάσεις δὲ καὶ διαμάχαι καὶ μίση θὰ ἀνεπτύσσοντο μεταξὺ τῶν πάσης φύσεως ομάδων. Καθ' ὅσον εἴτε εἰς ὁμάδα εἴτε εἰς δύο ἄτομα εἴτε καὶ εἰς ἓν ἀκόμη ἐμπέσει ἡ ἀδικία, καθιστᾶ ταῦτα ἐχθρὰ πρὸς τοὺς δικαίους καὶ ἐπομένως ξένα πρὸς ἄλληλα καὶ ἐπιβλαβῶς δρῶντα, ⁴ διασπῶντα τὴν ἐπὶ κοινῷ ἀγαθῷ ὑπάρχουσαν κοινωνικὴν ἐνότητα καὶ ὁμόνοιαν.

Ὁ Πλάτων, παραδεχόμενος διὰ στόματος τοῦ Σωκράτους τὴν ἀρετὴν ὡς πνευματικὴν καὶ ὀργανικὴν συγχρόνως ἡμῶν ἰδιότητα καὶ ὅτι ἕκαστον ὄχι μόνον τῶν ζώων ἀλλὰ καὶ τῶν σωματικῶν ὀργάνων ἔχει τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ἀρετὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκτελεῖ καὶ ἓνα σκοπὸν, ἓν ἔργον, ⁵ ὑποστηρίζει κατ' ἀναλογίαν ὅτι εἰς τὴν ψυχὴν ὑπάρχει κάποιον ἔργον, τὸ ὁποῖον δι' οὐδενὸς ἄλλου τῶν ἐντός μας ὀργάνων θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῆ. ὁποῖον εἶναι ἡ ζωὴ, ἡ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ μέριμνα, διακυβέρνησις καὶ λογικὴ ἐπίβλεψις ἢ ὡς λέγει «τὸ ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἄρχειν καὶ βουλεύεσθαι». ⁶

Ἐπειδὴ δὲ ἄνευ τῆς οἰκείας ἀρετῆς εἶναι ἀδύνατον νὰπραχθῆ τι καλῶς καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἐπομένως εὐδαιμονία, ἡ δὲ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς, ὡς προηγουμένως εἵπομεν, εἶναι ἡ δικαιοσύνη ἡ δὲ μειονεκτικότης, ἡ κακία αὐτῆς εἶναι ἀδικία, διὰ τοῦτο ἡ μὲν δικαία ψυχὴ θὰ ζῆ ἐν εὐδαιμονίᾳ, οὔσα πάντοτε εὐδαίμων ἡ δὲ ἀδικὸς τοιαύτη θὰ ζῆ ὡς κακοδαίμων ἐν δυστυχίᾳ διηνεκεῖ. Συνεπῶς ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὠφελιμώτερόν τι τῆς ἀδικίας. Ταῦτα τὰ ἐν γενικωτάταις καὶ ἀδροτάταις γραμμαῖς περὶ δικαιοσύνης λεχθέντα ἦσαν αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἰδέαι περὶ δικαίου τοῦ ὁποίου ζητοῦνται: α) ὁποῖον τί εἶναι καὶ ἀπὸ ὁποίας αἰτίας ἔχει γίνεαι τοῦτο; β) ὅτι πάντες ὅσοι ἀσκοῦσι τὴν δικαιοσύνην

¹) Αὐτόθι 349 c.

²) » 349 d.

³) » 351 h.

⁴) » 352 b—e.

⁵) Πλάτ. Πολιτ. 353 b.

⁶) Αὐτόθι 353 d.

ἀκουσίως ὡς ἐπαραίτητον φάρμακον καὶ ὄχι ὡς ἀγαθόν τι ἀσκούσι ταύτην· καὶ γ) ὅτι ἀσκούντες τὸ δίκαιον πολὺ ὀρθῶς πράττουσιν, ¹ συμμορφούμενοι πρὸς μίαν ἀπόφασιν.

61. Φύσις καὶ μορφή τῆς φαινομένης ἢ καὶ οὐσιαστικῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

Ἄλλ' ἐκ ποίας ἀφορμῆς προέκυψεν ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη; καὶ ὅποια τις ἦτο ἡ φύσις αὐτῆς; Τὸ σημεῖον τοῦτο ἀναλαμβάνουν νὰ ἀναπτύξουν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Πλάτωνος Γλαύκων καὶ Ἀδείμαντος. Καὶ πρῶτος ὁ Γλαύκων λέγει: Ἐπειδὴ τὸ ἀδικεῖν ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν του μορφήν εἶναι ὠφέλιμον διὰ τὸν πράττοντα τοῦτο, τὸ δὲ ἀδικεῖσθαι εἶναι ἐπιβλαβές διὰ τὸν ὑφιστάμενον αὐτό, διότι τὸ μὲν ἀδικεῖσθαι περιέχει μεγαλυτέραν δόσιν βλάβης ἀπὸ ὅσῃν ὠφέλειαν περιέχει τὸ ἀδικεῖν, ὥστε ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀδικοῦν καὶ ἀδικοῦνται δοκιμάζουν τὸ κακὸν καὶ καλὸν τότε εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποφύγουν τὸ ἀδικεῖσθαι καὶ νὰ προτιμήσουν τὸ ἀδικεῖν ἐφάνη ὠφέλιμον νὰ συμφωνήσουν μεταξύ των οὔτε νὰ ἀδικοῦν οὔτε νὰ ἀδικῶνται. Καὶ τότε ἀπὸ τὴν ἀφορμὴν ταύτην ἤρχισαν νὰ θεσπίζουν νόμους καὶ συμφωνίας μεταξύ των καὶ νὰ ὀνομάζουν τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβληθὲν καὶ ὡς νόμιμον καὶ ὡς δίκαιον καὶ λέγουν ὅτι αὕτη εἶναι ἡ γένεσις καὶ ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὅποια γένεσις εὐρίσκεται μεταξύ μὲν ἑνὸς ἀνθρώπου ὅστις ἦτο ἄριστος καὶ ἐὰν ἠδίκει δὲν ἐτιμωρεῖτο καὶ ἑνὸς χειρίστου, ὅστις ἐνῶ ἠδίκεῖτο δὲν ἠδύνατο νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀδικοῦντα. Τὸ δὲ δίκαιον εὐρισκόμενον μεταξύ τοῦ ἀρίστου καὶ τοῦ χειρίστου ἀνθρώπου, λέγουν ὅτι ἀγαπᾶται ὄχι ὡς ἀγαθὸν ἀλλ' ὡς ἐκτιμώμενον λόγῳ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀδικεῖν, τῆς ἰδυναμίας αὐτοῦ νὰ ἀδικήσῃ. Διότι ὁ δυνάμενος νὰ ἀδικήσῃ ποτὲ δὲν θὰ πρᾶξαι εἰς τοιαύτας συμφωνίας οὔτε νὰ ἀδικῇ οὔτε νὰ ἀδικῆται. Διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦτο τελείως ἀκατάλογιστος. Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῆς δικαιοσύνης, ² ἣτις ὡς βλέπομεν εἶναι προϊόν συμφωνίας τῆς ἡττονος καὶ μείζονος ἀδικίας, ἣτις ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν ἐν ἀδυναμίᾳ ἐκτελέσεως ἀδικίας διατελούντων ἀτόμων.

Τοῦτο κατὰ τὸν ρεαλιστικώτατον Γλαύκωνα, τὸν ἀπηχοῦντα τὸ ὑλιστικὸν πνεῦμα τῆς συγχρόνου του ἀριστοκρατίας, μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὸ δίκαιον δὲν εἶναι τι τὸ αὐθόρμητον καὶ ἐκούσιον καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει κατ' αὐτὸν τὴν ἔμφυ-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 358 e.

²) » » » » c.

³) Gaeger Paid. II. 206, Oxford 1913.

τον ἡμῶν κλίσιν πρὸς τὸ ἀδικεῖν. Διὸτι οὐδεὶς, ἔχων τὴν γνώ-
μην ὅτι δὲν θὰ τιμωρηθῆ ἢ θὰ μείνῃ ἀθέατος, διαπράττων τὴν
ἀδικίαν θὰ ἔμενε μακρὰν τοῦ πειρασμοῦ τῆς μὴ διαπράξεως
αὐτῆς καὶ δὲν θὰ ἐμιμεῖτο τὸν περίφημον ποιμένα τοῦ Γύγου
μὲ τὸ θαυματουργόν του δακτυλίδιον, ὅστις καθιστάμενος διὰ
τούτου ἀόρατος, διέπραττε σειρὰν ἀδικημάτων. Τοῦθ' ὅπερ ἀ-
ποδεικνύει ὅτι «οὐδεὶς ἐκῶν δίκαιος ἀλλ' ἐξαναγκαζόμενος»
διότι κανεὶς δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὸν δίκαιος, καθ' ὅσον ὅπου νο-
μίζει τις ὅτι θὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀδικῆ, ἀδικεῖ. ¹

Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι εἰς τὴν σκέψιν ὄλων εἶναι
βαθύτατα ἐρριζωμένη ἡ πεποίθησις, ὅτι ἡ ἀδικία εἶναι τι τὸ ὠ-
φελιμώτερον ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην· καὶ ὅστις θὰ εἶχε τὴν δύ-
ναμιν νὰ μὴ ἀδικήσῃ ἐνῶ θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ἀτιμω-
ρητί, αὐτὸς θὰ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῆς κοινωνίας ὡς ἀθλιώτατος
καὶ λίαν ἀνόητος. ²

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀπόψεως ταύτης ἔρχεται καὶ τὸ ἐξῆς
παράδειγμα: ἐὰν ἐξετάσωμεν ἓνα ἄδικον, ἐκτελοῦντα μετ' ἀ-
ριστοτεχνίας τὸ ἔργον του ὡστε διαπράττων ἀδικίας νὰ δια-
φεύγῃ τῆς προσοχῆς τῶν ἄλλων, οὗτος ἀνακαλυπτόμενος θε-
ωρεῖται φαῦλος. Καὶ τοῦτο διότι ἐκδικούμεθα τοῦτον, ἐξ ἐγωῖ-
σμοῦ ὡς ἀπατηθέντες εἰς τὰς κρίσεις μας. Διότι ἐσχάτη ἀδικία
εἶναι νὰ νομίζωμεν τινὰ δίκαιον ἐν ᾧ εἶναι ἄδικος. Διὰ τοῦτο
πρέπει νὰ προσέχωμεν, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ ἀπατηθῶμεν εἰς
τὰς κρίσεις μας διὰ τοὺς ἄλλους, νὰ ἀδικήσωμεν ἑαυτούς. ³

62. Τὸ δίκαιον ἀντίθετον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως;

Ἔτι εἴμεθα ἐμφύτως ἄδικοι μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἐξῆς: Ἄς
λάβωμεν αὐτὸν τὸν τελείως ἄδικον, ὅστις ὁμως γνωρίζει καὶ ἀ-
ποκρύπτεται ὡστε, νὰ νομίζεται δίκαιος, ἅς ἀπογυμνώσωμεν
ἀπὸ πᾶσαν ἐπιτηδειότητα, ἅς στήσωμεν παρ' αὐτὸν ἓνα ἀπλοῦν
καὶ γενναιόψυχον μὲ εὐθύτητα ἄνθρωπον, ὅστις ὁμως διὰ τὴν
εὐθύτητά του ἀπέκτησε τὸ μῖσος τῶν ἄλλων. Ποία θὰ εἶναι ἄ-
ράγε ἡ τύχη τοῦ δικαίου τούτου; Εἶναι γνωστή: θὰ μαστιγωθῆ
θὰ φυλακισθῆ καὶ ἐν τέλει θὰ ἀνασκολωπισθῆ. ⁴ Ἐκ τούτου ὁ
δίκαιος θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὠφείλε νὰ φαίνεται καὶ ὄχι νὰ εἶναι
πράγματι δίκαιος, ὁπότε ὡς λέγει καὶ ὁ Αἰσχύλος θὰ ἐκαρ-
ποῦτο «διὰ τῆς σκέψεώς του τὸν ὑπ' αὐτῆς καλλιεργηθέντα μὲ
ἐπιμέλειαν ἀγρόν» καὶ οὕτως ὑποστηρίζεται παρὰ θεῶν καὶ
ἀνθρώπων ἐμμέσως ὡς καλύτερος βίος ὁ φαινόμενος δίκαιος.

¹) Πλάτ. Πολιτ. 360 c.

²) Αὐτόθι 360.

³) » 360 e.

⁴) » 361 α.

“Αλλη απόδειξις ὅτι τὸ δίκαιον δὲν εἶναι ἡ φυσικὴ κλίσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καὶ ἡ παρὰ τῷ λαῷ ἀναπτυχθεῖσα θρησκευτικὴ πεποίθησις, ζητοῦσα νὰ ὠθήσῃ ἄκουσαν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὸ ἀντίθετον πρὸς τὰς ὁρμὰς τῆς δίκαιον, καθ’ ἣν πεποίθησιν ἡ ἀδικία τιμωρεῖται καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀμείβεται· ὅτι, ὡς λέγουσιν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος, ἡ εὐδαιμονία, ἡ εὐφορία τῶν ἀγρῶν ἀμείβει τὸν δίκαιον· ἢ ὡς λέγει ὁ Μουσαῖος οἱ δίκαιοι ἐν τῷ Ἄδῃ εὐωχοῦνται, διατελοῦντες ἐν ἀπολύτῳ εὐδαιμονίᾳ ἀμειβόμενοι διὰ τὰς ἀγαθὰς τῶν πράξεις μετὰ θάνατον ἐνῶ οἱ ἄδικοι δι’ ἐνὸς κοσκίνου ἀντλοῦν εἰς τὸ διενεκέες ὕδωρ. ¹

63. Αἰτία ἀπαρεσκείας μας πρὸς τὴν δικαιοσύνην.

Ἡ ὑποστήριξις ἐκ μέρους ὄλων τῶν ποιητῶν ὅτι ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι μὲν χαλεπὸν καὶ ἐπίπονον ἐνῶ ἡ ἀκολασία καὶ ἡ ἀδικία εἶναι μὲν εὐχάριστον ἀλλὰ ταπεινωτικόν καὶ ὅτι οἱ θεοὶ, ἀγαπῶντες τοὺς δικαίους, δίδουν εἰς αὐτοὺς δοκιμαστικῶς δοκιμασίας, παρορμᾷ τὴν κοινωνίαν νὰ ἀφήσῃ τὴν πρωτόγονον τάσιν καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς δικαιοσύνης. Ἐπειδὴ ὁμοίως ὡς ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα 1) ὅτι ἐὰν μὲν τις εἶναι δίκαιος χωρὶς νὰ φαίνεται τοιοῦτος οὐδὲν ὄφελος καὶ 2) ὅτι ὑπάρχει μὲν ἰσχυρισμὸς ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ παραμείνῃ τις μέχρι τέλους ἀφανῆς διαπράττων ἀδικίαν, διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος, ὢν δίκαιος, ὀφείλει νὰ φαίνεται τοιοῦτος καὶ ἐφ’ ὅσον γνωρίζει ὅτι οὐδὲν κρυπτὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον, πρέπει διὰ νὰ εὐτυχήσῃ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν λογικὴν. Διότι ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι ὑπάρχουν ἱθεοὶ δίκαιοι πρέπει νὰ φροντίσωμεν νὰ ἐξαγνίσωμεν τὰς ἀμαρτίας μας «ἀγανῆσι θυσίαις καὶ εὐχολῆσι καὶ ἀναθήμασι» ὡς λέγουσιν οἱ ποιηταί. Ἐὰν πάλιν δεχθῶμεν ὅτι οἱ θεοὶ εἶναι ἄδικοι καὶ τότε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξιλεώσωμεν αὐτοὺς μὲ θυσίας ἀπὸ τὰ παρ’ ἡμῶν κλαπέντα ² ἔστω. Καὶ οὕτω διατηρούμεθα εἰς κάποιον ὑποτελεῖ δεσμὸν φόβου καὶ τιμωρίας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀκόμη λογικὴν συνέπειαν εἰς ἡδυνάμεθα νὰ προτιμήσωμεν τὴν δικαιοσύνην ἀπὸ τὴν ἀδικίαν, τιμῶντες ἐπομένως τὴν δικαιοσύνην ὡς δίκαιον.

Διότι ἐκ τῶν περὶ δικαιοσύνης λεχθέντων ἀπεδείχθη ὅτι αὕτη εἶναι κάτι τὸ τέλειον καὶ ὅτι ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τοὺς ἐκ θείας φύσεως προικισθέντας καὶ τοὺς ἀναπτυχθέντας ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν εἰς τὸ δίκαιον κατάρτισιν οὐδεὶς ἄλλος πλὴν αὐτῶν ἐκουσίως του εἶναι δίκαιος ἀλλ’ ἀπὸ τὸ γῆρας ἢ ἀπὸ δειλίαν ἢ ἀπὸ ἄλλην ἀδυναμίαν κατηγορεῖ τὴν ἀδικίαν, ἀδυνατῶν

¹) Πλάτ. Πολιτ. 364 α·ε.

²) » » » 365 α—366 β.

νά δράση ἀδικῶν. ¹ Ἀπόδειξις τούτου ὅτι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἐρχόμενος εἰς ἐξουσίαν ἀδικεῖ. Ἀδικοῦν δὲ οὗτοι, διότι κανεῖς ἐκ τῶν ἠθικοδιδασκάλων ποιητῶν ἢ πεζογράφων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἡρώων μέχρι σήμερον δὲν κατηγόρησε τὴν ἀδικίαν ἢ ἐπήνεσε τὴν δικαιοσύνην παρὰ μόνον τὰς ἐξ αὐτῶν γιγνομένας δόξας καὶ τιμὰς ἢ δωρεάς. Κανεῖς ὅμως ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τούτους δὲν ἐξῆρε τὴν μὲν δικαιοσύνην ὡς τὸ μέγιστον ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀδικίαν ὡς τὸ μέγιστον κακὸν ἐπηρεάζων ἀναλόγως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, διότι ἐὰν ἐγένετο τοῦτο ἡμεῖς ἐκ νέων θὰ ἐνθυμούμεθα τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Καὶ οὕτω τώρα δὲν θὰ προεφυλαττόμεθα διὰ νὰ μὴ περιπέσωμεν εἰς τὸ κακόν.

64. Ἡ οὐσία τῆς δικαιοσύνης.

Ζητοῦμεν λοιπὸν τώρα νὰ γνωρίσωμεν ὅχι ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀνωτέρα τῆς ἀδικίας ἀλλὰ τί κάμνουσα ἐκάστη ἐξ αὐτῶν κάμνει ἢ μὲν δικαιοσύνη καλὸν ἢ δὲ ἀδικία κακόν.

Ζητοῦμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος ἀπογυμνοῦντες αὐτὸ ἀπὸ τὴν δόξαν, τὴν φαινομενικότητα, ὅποτε θὰ ἐπαινέσωμεν τὸ δίκαιον ἢ θὰ κατηγορήσωμεν τὸ ἄδικον ὅχι ὅποιον φαίνεται ἀλλ' ὅποιον εἶναι, ὅποτε δὲν θὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ μὲν δίκαιον εἶναι ἀλλότριον ἀγαθόν, συμφέρον τοῦ κρείττονος, τὸ δὲ ἄδικον ὅτι συμφέρει μὲν καὶ ὠφελεῖ τις ἑαυτὸν, εἶναι ὅμως ἀσύμφορον εἰς τὸν κατώτερον. ² Τὴν οὐσίαν τῆς δικαιοσύνης ζητοῦμεν, διότι δι' αὐτῆς θὰ γνωρίσωμεν τί καθιστᾷ ταύτην ὑπερτέραν τῆς ἀδικίας. Τὸ στοιχεῖον ὅμως τοῦτο, ἀνευρισκόμενον τόσον εἰς τὴν κοινωνίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν ψυχὴν, ὑπάρχει ἐν σπέρματι εἰς τὰ αἷτια τῆς δημιουργίας τοῦ Κράτους. Τοῦθ' ὕπερ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀναπτύξῃ ὁ Σωκράτης εἰς ἴδιον ὡς εἶδομεν κεφάλαιον.

Ἡ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐμφάνισις τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ Πλάτωνος ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν σύγκρισιν ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν δημιουργικῶν αἰτίων τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας.

Ἡ πηγὴ τοῦ θεμιτοῦ δικαίου ὡς ἐμφανίζει τοῦτο ὁ Γλαύκων εἶναι μὲν θετικὴ, τὰ ὕδατα ὅμως ταύτης δὲν εἶναι διαυγῆ. Περιέρχεται μὲν εἰς αὐτὴν ἡ «χρεία», ὑπὸ μορφήν ὅμως ἥττονος κακοῦ, τὸ ὅποιον δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸν εὐδαιμονισμόν, τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς. Διότι ἐκ τοῦ ὀλίγου ἢ πολλοῦ κακοῦ μόνον πολλὴ ἢ ὀλίγη δυστυχία εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψῃ.

Ὁ Ἀδεϊμαντος ἐξ ἄλλου ἀναλαμβάνει τὴν συμπλήρω-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 366 c.

²) » » » d · e.

³) » » » 367 α - β.

σιν τοῦ θέματος τῆς δικαιοσύνης, ἐμφανίζων ταύτην πλέον ὄριμον. Ἐκπροσωπεῖ τὴν ρεαλιστικὴν μὲν μορφήν ταύτης ἀλλ' εἰς ἐξελιγμένην μορφήν μὲ εὐρύτερον ἰδεῶδες, μὴ στερούμενον μεταφυσικοῦ θελητήρου, θείας ἀμοιβῆς. Παραδέχεται ταύτην διδακτικὴν. Ἡ δὲ καθυστέρησις καὶ ἡ μὴ προσήλωσις τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν δικαιοσύνην ὀφείλεται εἰς τὴν κακὴν παιδαγωγικὴν καὶ μορφωτικὴν τακτικὴν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν οἱ κατὰ καιροὺς πνευματικοὶ ἡγέται. Ἀνοίγεται οὕτω μία διέξοδος ἀπὸ τὴν ὁποίαν διέρχεται καὶ ἐμφανίζεται πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς συγχρόνου κοινωνίας ἢ πίστις ὅτι ἡ Δικαιοσύνη ὡς περιέχουσα παρούσας καὶ μελλούσας ἱκανοποιήσεις εἶναι προτιμότερα τῆς ἀδικίας.

Ἡ ἀνεπτυγμένη κοινωνία τοῦ τετάρτου αἰῶνος, ἱκανοποιημένη ἀπὸ τὰς ἀμοιβὰς ζητεῖ, ἀφ' οὗ ἄπαξ ἐστράφη πρὸς τὸ δίκαιον, νὰ γνωρίσῃ διατί τοῦτο εἶναι καλύτερον ἀπὸ τὸ ἄδικον καὶ ἐπομένως διατί πρέπει ἐν γνώσει νὰ κἀνῃ τις τὸ δίκαιον καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὸ ἄδικον.

Ὁ διάλογος περὶ δικαιοσύνης, —διότι τὸ κύριον θέμα τῆς Πολιτείας εἶναι ἡ δικαιοσύνη ἐνῶ συγχρόνως ὑποδεικνύονται καὶ τὰ πρὸς πραγματοποιήσασθαι αὐτῆς παιδαγωγικὰ μέσα κατέχοντα τὸ ἐπιφανέστερον καὶ διεξοδικώτερον αὐτῆς μέρος —γίνεται ἐν στενῷ Πλατωνικῷ περιβάλλοντι. Διότι οἱ κύριοι συζητηταὶ Γλαύκων, Ἀδείμαντος, Σωκράτης ἢ Πλάτων ἀποτελοῦν ὡς ἀδελφοὶ τὴν ἐνιαίαν ἀλλὰ τριαδικὴν, τὴν ἐξελικτικὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης. α) ἐν τῇ γενέσει τῆς, β) ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς καὶ γ) ἐν τῇ τελειώσει τῆς, μολονότι «τὸ ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου κτίζεται εἶναι ἡ ὀδυνηρὰ ἀμφιβολία τῶν δύο νεαρῶν ἐκπροσώπων τῆς γνησίας παλαιᾶς ἀττικῆς καλοκαγαθίας, οἵτινες καταφεύγουν εἰς τὸν Σωκράτην ὡς τὸν μόνον ἄνθρωπον, τὸν δυνάμενον νὰ εὕρῃ λύσιν εἰς τὰς στενοχωρίας τῆς συνειδήσεώς των». Ἡ Κάθε λέξις τοῦ Ἀδείμαντος εἶναι καὶ εἰς αὐστηρὸς ἔλεγχος τῶν μεθόδων τῆς κατὰ παράδοσιν ἀγωγῆς ὡς παρέδωκαν αὐτὴν οἱ κλασικοὶ ποιηταὶ καὶ αἱ ἐπιφανεῖς ἠθικαὶ αὐθενταί, αἱ ὁποῖαι ἀφῆκαν εἰς τὴν ψυχὴν τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος τὴν μὴ ἐξαντλουμένην ἀμφιβολίαν, ἣτις ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἀέναντος πηγὴ τοῦ μᾶλλον καρποφόρου ἐλέγχου.

65. Συμπεράσματα.

Ὁ Πλάτων μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ἦσαν τὰ προϊόντα τῆς κατὰ τοὺς παλαιοὺς κανόνας ἀγωγῆς, θύματα ταύτης

1) Gaeger Paldl II, 205 Oxford 1943.

2) » » » » » » »

καὶ ἐζήτουν οἶονεὶ νὰ ἀποβάλουν, νὰ διασπάσουν τὰ δεσμὰ αὐτῆς ἐν τῷ προσώπῳ τῶν νομίμων θεσμῶν, οἵτινες τόσον εἰς τὴν δημοσίαν ὅσον καὶ ἰδιωτικὴν ζωὴν ἀπήχουν μίαν πανοῦργον καὶ συγκεκαλυμμένην ἀσυνειδησίαν. Παρ' ὅλα ὁμως ταῦτα ὤθουν τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν εἰς τὴν ἠθικὴν δέσμευσιν τῆς ἀχαλινώτου ἀδικίας μέχρι σημείου, ὥστε πολλοὶ σοφισταὶ οὐχὶ ἀβασίμως νὰ ὑποστηρίξουν, ὅτι ἡ ἠθικὴ νίκη, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τόσο χρόνου ἀποσκοπεῖ καὶ ἐπιδιώκει ἡ ἀνθρωπότης, εἶναι μία ἀξίωσις τοῦ ὀρθοῦ λόγου νὰ νικήσῃ τὴν ἔμφυτον τάσιν τοῦ ἀνθρώπου, «ἥτις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μία προσπάθεια νὰ ἀποκτήσῃ πᾶν ὅ,τι εἶναι εὐχάριστον καὶ νὰ ἀποφύγῃ πᾶν ὅ,τι εἶναι δυσάρεστον», ¹ τῶν ὁποίων ἡ Πλατωνικὴ ἀγωγή καὶ φιλοσοφία ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὴν πραγματικὴν φύσιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι. Ὡς εἶδομεν ἡ πλήρης κατανόησις καὶ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς κανονικῆς τῆς πλευρᾶς ἐπέρχεται—καὶ αὐτὸ ζητεῖ ὁ Πλάτων εἰς τὸ δεῦτερον βιβλίον τῆς Πολιτείας—ἀπὸ τὴν σύγκρισιν μιᾶς τελείως δικαίας πρὸς μίαν τελείως ἄδικον ζωὴν, διότι φρονεῖ ὅτι ἡ συγκάλυψις τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ παράτασις τῆς νόσου, ἥτις μαστίζει τὴν ἀνθρωπότητα. Ζητεῖ νὰ τονώσῃ τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς δόξης, διὰ νὰ φανοῦν τὰ πράγματα οἷα εἶναι καὶ οὐχὶ ὡς φαίνονται, διότι θέλει ἐλεύθερον, ἀκαταδίωκτον τὸ δίκαιον. Διότι οὕτω ὁ δίκαιος δὲν θὰ ἐγένετο ὁ στόχος τῆς ὑποκρινομένης, τῆς ὑπὸ προσωπεῖον πάντοτε παρουσιαζομένης ἀδικίας. Κτυπᾷ πάντας τοὺς μὴ ὑποστηρίζοντας ἀπὲς εὐθείας, ἀμέσως, σαφῶς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ πρῶτους ἐξ ὅλων τοὺς πνευματικοὺς, τοὺς θρησκευτικοὺς ἡγέτας τῆς φρυγοπελασγικῆς ἀρχαιότητος μέχρι τῶν συγχρόνων του ποιητῶν καὶ πεζογράφων, ἔστω καὶ ἂν δι' ὅσων ἔγραψαν ὤθουν ἐμμέσως τὸν λαὸν εἰς τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ ρίψῃ εἰς τὸν ἀμόλυντον καὶ καθαρὸν ἀέρα τοῦ πλήρους, τοῦ μόνου, τοῦ πραγματικοῦ ἀληθοῦς ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζει τὴν Πολιτείαν του, ζητῶν ὡς εἶδομεν νὰ ἀνακαλύψῃ αὐτὸ μετὰ τῆς ἀντιθέτου πρὸς αὐτὸ αἰτίας τοῦ ψεύδους, τῆς ἀδικίας. Διότι ἀνακαλύπτοντες τὴν αἰτίαν τῆς εὐδαιμονίας καὶ δυστυχίας τῆς Πολιτείας, ἥτις εἶναι ὁμοιοτάτη πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ὡς ἀπέδειξε μακρὰ ἀνάλυσις, ² ἀνακαλύπτομεν καὶ τὴν φύσιν καὶ σύστασιν τοῦ δικαίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει. Διότι ἐὰν ἀνακαλύψωμεν τί πρᾶγμα εἶναι τὸ δίκαιον τοῦτο τῆς Πολιτείας τότε καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐννοήσωμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ διαφέρῃ ἐν τῷ συνόλῳ καθόλου

¹) Gaeger *Paideia* II 206 oxford 1945.

²) Πλάτ. Πολιτ. 459 c - 475 καὶ ἐξῆς.

ἀπ' αὐτὴν ἀλλὰ θὰ εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τοῦ ὁμοίωτατος πρὸς αὐτὴν, προσπαθῶν νὰ ἐξομοιωθῇ πλήρως ἢ τουλάχιστον νὰ μετέχη τοῦ πλείστου μέρους ταύτης.¹

Ἔσα μέχρι τοῦδε ἐλέχθησαν εἶχον σκοπὸν νὰ ἀποκαλύψουν τὴν βαθυτέραν ἀξίαν καὶ σημασίαν τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας ἐν τῇ Πολιτείᾳ, διὰ νὰ γνωσθῇ ὁ δίκαιος καὶ ἀδικὸς ἄνθρωπος πολίτης, ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ὁποίων θὰ ἐγιγνώσκετο καὶ ἐγνώσθη ἡ αἰτία τῆς εὐδαιμονίας καὶ δυστυχίας τῆς Πολιτείας, τῆς ὁποίας ἡ πραγματοποίησις, ὑφ' ἣν μορφήν ζητεῖ αὐτὴν ὁ Πλάτων εἶναι, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, δύσκολος ὄχι ὁμῶς καὶ ἀδύνατος ἢ ἀνεφάρμοστος.²

Διότι, ἀφ' οὗ ἄπαξ συνελήφθη καὶ διευτυπώθη ἐν τῷ συνόλω τῆς ἡ τελεία Πολιτεία ὡς ἰδέα, ὡς εἰκὼν τελείου δικαίου εἶναι ἀδύνατον αὐτὴ νὰ μὴ εἶναι καὶ ἐφαρμόσιμος καὶ νὰ μὴ ἀνταποκρίνεται πρὸς μίαν πραγματικότητα, ὡς ἔχουσα ἐντὸς τῆς ὅλην τὴν σύνθετικὴν δύναμιν, τὴν δημιουργικὴν ἰκανότητα καὶ ἰδιότητα πρὸς ἐκφάνσιν μιᾶς γενομένης συλλήψεως, νοήσεως, ἣτις περιέλαβεν ὅλα τὰ δημιουργικὰ καὶ γενεσιουργὰ αἷτια καὶ στοιχεῖα μιᾶς τελείας εἰκόνας εὐδαιμονίας, ὡς συνέλαβεν, ὁμοίαν τελείαν εἰκόνα ἐνός τοπίου, ἢ ζώου εἰς ἄριστος καλλιτέχνης, ὅστις διὰ τοῦ χρωστήρος ἠθέλησε νὰ μᾶς δώσῃ δεῖγμα τοῦ τελείου αὐτοῦ κόσμου.³

Ὁ καλλιτέχνης οὗτος θὰ ἦτο κατώτερος τῆς φήμης τοῦ ἂν τὸ εἰκονιζόμενον ζῶον, ἐάν αἴφνης τοῦτο ἦτο ἄνθρωπος, ἦτο διάφορον τοῦ πραγματικοῦ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι εἶναι δυνατόν ἡ ὑπάρξῃ τοιοῦτος ἄνθρωπος, ὁποῖον αὐτὸς ἐζωγράφισεν εἰς τὴν Πολιτείαν τοῦ τελείου ἠθικῶς. Καὶ ἀπαντῶν πρὸς ὅλους τοὺς ἐπικριτὰς ὄλων, τῶν αἰώνων, ὄλων τῶν φυλῶν, ἀπολογούμενος, οἶονεὶ πρὸς ὅλον τὸν κόσμον, εἰς τὴν ἀδυναμίαν καὶ μείονεκτικότητα αὐτοῦ, ἀποδίδων τὸ ἀνεφάρμοστον τῆς Πολιτείας τοῦ καὶ ὄχι εἰς ἄλλην τινὰ αἰτίαν, παραμοιάζων ἑαυτὸν διὰ τοῦ Σωκράτους, τὸν ὁποῖον ὁ στυγνὸς Ἄριστοτέλης παρουσιάζει ἐν παρακρούσει διατελοῦντα,⁴ ὡς διὰ λόγου συνθέσαντα τὸ μεγαλύτερον καὶ ὠραιότερον σχέδιον κράτους λέγει: «ἀλλὰ τί ἄλλο ἔκαμνον ἐγὼ ἢ σχεδιάγραμμα διὰ τοῦ λόγου μου ἀγαθῆς Πολιτείας; θὰ ἦμουν δὲ καὶ ἐγὼ κατώτερος τῆς φήμης μου ὡς ἄριστος σχεδιαστῆς ἐάν δὲν ἠδύναμην νὰ ἀποδείξω ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὀργανώσωμεν Πολι-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 472 b c.

²) Αὐτόθι 472 d.

³) » » e.

⁴) Ἄριστ. Πολιτ. Η.

⁵) Πλάτ. Πολιτ. 493 α.

τείαν ὁμοίαν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζον.»¹ Εἰσερχόμενος δὲ εἰς τὸ ζήτημα τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν του, γενικῶς ὅμως καὶ πάλιν ὁμιλῶν ἐρωτᾷ: Εἶναι ἄραγε δυνατόν νὰ ἐκτελεσθῇ τίποτε ὡς ἀκριβῶς τοῦτο ὑποστηρίζεται ἢ μήπως ἡ φυσικὴ ἐκτέλεσις ἔχει οὕτως, ὥστε ἐλάχιστα νὰ ἐφάπτεται τῆς πραγματικότητος ἢ διὰ τοῦ λόγου ὑποστηριζομένη ἄποψις;» Ἡ δοθεῖσα ἀπάντησις ὑπὸ τοῦ Γλαύκωνος ἦτο ἡ ἐξῆς: «Μὴ μὲ ἀνάγκάζεις νὰ δώσω τὴν ἀπάντησιν ταύτην, καθ' ἣν ὄσας γνώμας ὑπεστηρίξαμεν ὡς ὀρθὰς καὶ ἀκριβεῖς συνομιλοῦντες, ὄντως αἰγνώμαι αὐταὶ πρέπει νὰ εἶναι τελείως ὁμοιαὶ μὲ τὰς ἐπὶ τῇ βάσει τούτων γενομένας πράξεις. Καὶ αὐτὸ διότι εἶναι πάντοτε δύσκολος ἡ σύμπτωσις τῆς θεωρίας μὲ τὴν πράξιν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀρκετὸν νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν κατὰ τίνα τρόπον εἶναι δυνατόν νὰ διοικήσωμεν τὴν πόλιν, τῆς ὁποίας τὸ διοικητικὸν καὶ κοινωνικὸν σύστημα εὐρίσκεται ὅσον τὸ δυνατόν πλησιέστατα πρὸς τὰς διατυπωθείσας ἀρχάς, τότε θὰ ἠδύναιτό τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀνεκαλύψαμεν τὸ δυνατόν τῆς πραγματοποιήσεως τούτων.»¹

Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὰ αἰσθητικὰ πράγματα εἶναι ἀντίγραφα τῶν ἰδεῶν. Καὶ ἐνῶ ἡ θεωρία ὅτι ἡ γνώσις ἐν τῇ Σωκρατικῇ καὶ Πλατωνικῇ τῆς ἐννοίας σημαίνει ἀνάμνησιν, μόλις σκιαγραφεῖται εἰς τοὺς μικροτέρους διαλόγους καὶ εἰς τὸν Μένωνα, ἡ θεωρία τῆς γνώσεως, οὕσα ἀλληλένδετος μὲ τὴν ἀθανασίαν, τὴν μετὰστασιν ἀναπτύσσεται ἐν ἐκτάσει εἰς τὸν Φαῖδωνα, Πολιτείαν, Φαῖδρον καὶ τοὺς Νόμους, εἰς οὓς ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ γνώσις, ἡ ἀλήθεια περὶ τοῦ ὄντος εὐρίσκεται εἰς τὴν ψυχὴν, ἣτις ἀνακαλεῖ ὑποβοηθουμένη, παλαιὰς γνώσεις.²

Κλείοντες τὸ κεφάλαιον περὶ δικαιοσύνης, δυνάμενον νὰ ἐπεκταθῇ ἐκ στοιχείων παραλειπομένων ἐκ τῆς Πολιτείας, τοῦ Γοργίου, τοῦ Πρωταγόρου, τοῦ Τιμαίου καὶ ἄλλων διαλόγων ἅτινα ὅμως ὡς οὐδὲν νεώτερον προσθέτοντα εἰς τὸν παιδαγωγικὸν σκοπὸν τοῦ παρόντος, θεωροῦνται περιττά, ἀρκούμεθα νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι ἡ μὲν δικαιοσύνη ὡς πνευματικὴ, ὡς ἐλέχθη, ὑγεία πρέπει ὑπὸ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδείας νὰ ὑποστηρίζεται, ἡ δὲ ἀδικία ὡς θανατηφόρος κοινωνικὴ καὶ ἀτομικὴ νόσος πάση θυσίᾳ νὰ καταπολεμεῖται.³ Ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ καταστήσῃ τὸ ἄτομον ἰκανὸν πρὸς ἄμυναν κατὰ τῆς ἀδικίας, ἄμυναν ἣτις ἐπιτυγχάνεται ὅταν ὅλαι αἰσκέψεις αὐτοῦ δὲν τείνουν εἰς τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον πῶς τοῦτο θὰ ἀπαλλαγῇ ἀ-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 473 b.

²) Πλάτ. Φαίδ. 72 c-76. Φαῖδρ. 246.

³) Πλάτ. Πολιτ. 444 d-e.

πὸ κάθε κακίαν καὶ ἀδικίαν, προσκτώμενον τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην. ¹ Ἡ ἐξύψωσις τοῦ ἀτόμου εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ δικαίου καὶ ἐναρέτου πολίτου, ἔχει ὡς εἶδομεν τὴν ἀπήχησιν, τὸν ἀντίκτυπον τῆς δικαιοσύνης ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Κράτους τοῦ ὁποίου οὐδεὶς νόμος, ἐξ ὧν ἠδύναντο νὰ ἐξυψώσουν τοῦτο εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς εὐνομούμενης Πολιτείας, ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἄνευ τῆς προηγουμένης ἐν τῷ πνεύματι τῆς δικαιοσύνης ἀγωγῆς καὶ παιδείας τοῦ ἀνθρώπου, ² γενομένης ὑπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν γραμμὴν, ἣν διεγράψαμεν.

66. Πῶς γινόμεθα ἐνάρετοι.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα τὸ περιβάλλον, ἀσκοῦν μεγίστην ἐπιρροήν, καθιστᾷ τὰ ἄτομα καθ' ὅλα ὅμοια, τὰ ὁποῖα ἀπηχοῦν τὸ ἴδιον αὐτοῦ πνεῦμα καὶ ἀρχὰς μέχρι κολλάκις καὶ τῶν μικροτέρων καὶ μᾶλλον ἀδιοράτων αὐτοῦ λεπτομερειῶν.

Εἶδομεν ὅτι ὅταν εἰς τὴν ἀντίληψιν ἐκάστου ἐπικρατήσῃ ἡ ἀνά τὴν Πολιτείαν διαδιδομένη καὶ κυριαρχήσασα ἀρχὴ τοῦ «τὰ αὐτοῦ πράττειν» τότε συμφώνως πρὸς τὴν ἀνωτέρω τεθεισαν παιδαγωγικὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, τίθεται ἡ βᾶσις τοῦ δικαίου, τοῦ περιορισμοῦ εἰς τὰ ἴδια καὶ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας· καὶ ἡ Πολιτεία ἐν τῷ συνόλῳ «εὐπραγεῖ» ἐφ' ὅσον, ἐπιμεριζομένης τῆς ἐργασίας, τὰ ἄτομα «εὖ πράττουσι», προσφέροντα εἰς τὴν ὁλότητα ἔργα τελειότερα καὶ εἰς χρόνον πολὺ ὀλίγον, περιορίζοντα καὶ τὸν χρόνον τῆς ἀνάγκης καὶ τὴν ἀνάγκην αὐτὴν εἰς τὸ ἐλάχιστον ὄριον τῆς δυσμενοῦς τῆς ἐπὶ τῆς κοινότητος ἐπιδράσεως.

Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρξῃ ἡ δημιουργηθῆ ὅπου δὲν εἶναι μορφωτικὸν περιβάλλον. Τότε ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ νόμου τῆς ὁμοιότητος «ὁ δίκαιος ἄνθρωπος δὲν διαφέρει ὡς πρὸς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς δικαιοσύνης, κατὰ τὸ ὁποῖον μία Πολιτεία εἶναι δικαία, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι ὅμοιος πρὸς αὐτήν».³

67. Κοινὰ χαρακτηριστικὰ ἐναρέτου Πολιτείας καὶ ἐναρέτου πολίτου.

Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου θὰ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν νὰ δικαιούται τῶν ἰδίων μὲ τὴν Πολιτείαν χαρακτηρισμῶν ὡς σοφὸς σὺφρων, ἀνδρεῖος καὶ δίκαιος διὰ τὰ ἴδια μὲ τὰ ἐν τῇ Πολι-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 445 α.

²) » 445 β.

³) Πλάτ. Πολ. 435 β.